

СУЧАСНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто теоретичний аспект сучасної професійної підготовки майбутніх вихователів. Визначено та уточнено сутність поняття "професійна підготовка". Розкрито зміст і цілі професійної підготовки майбутніх вихователів. Зазначено, що відбуваються зміни й у засобах педагогічної комунікації, формах і методах педагогічної взаємодії. Головним засобом виховання виступає сама вчительська професія, яка реалізує основну потребу вчителя – можливість учить і виховувати дітей, молодь.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вихователі, ДНЗ, студенти.

В статье рассмотрены теоретический аспект современной профессиональной подготовки будущих воспитателей. Определены и уточнены сущность понятия "профессиональная подготовка". Раскрыто содержание и цели профессиональной подготовки будущих воспитателей. Отмечено, что происходят изменения и в средствах педагогической коммуникации, формах и методах педагогического взаимодействия. Главным средством воспитания выступает сама учительская профессия, которая реализует основную потребность учителя - возможность учить и воспитывать детей, молодежь.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие воспитатели, ДОУ, студенты.

In the article the theoretical aspects of modern training future educators. And defined the essence of the concept of "training". The content and purpose of training future educators. Indicated that there are changes in mass communications teacher, teaching forms and methods of interaction. The main means of

education acting teacher profession itself, which sells basic needs teacher – an opportunity to teach and educate children and youth.

Keywords: professional training, future teachers, kindergarten students.

Meta: проаналізувати проблеми сучасної професійної підготовки майбутніх вихователів; виявити особливості професійного становлення майбутніх вихователів ДНЗ.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Комплексний аналіз проблеми професійної виховної діяльності в науковій психолого-педагогічній літературі свідчить про те, що на сучасному етапі виникла необхідність розробки такої теоретико-методологічної концепції, на основі якої по-новому вирішувалися б питання підвищення ефективності виховання у ДНЗ.

Сьогодні Україні потрібні фахівці дошкільного профілю нової формації з конкурентно придатним європейським чи світовим рівнем кваліфікації для досягнення єдиної мети – формування гармонійно розвиненої особистості.

Сучасні реалії, орієнтація українського суспільства на демократичні принципи, реорганізація системи дошкільної освіти (зміна співвідношення родинного і суспільного дошкільного виховання, урізноманітнення його форм, багатоманітність освітньо-виховних програм) зумовлюють необхідність змін і в системі підготовки фахівців дошкільної освіти.

У педагогічній науці та практиці, і зокрема сучасній, приділяється значна увага проблемі професійної підготовки вихователя. Адже головною постаттю, від якої залежить виховання, навчання і розвиток дітей дошкільного віку, є вихователь ДНЗ.

Орієнтація системи дошкільної освіти на розвиток дитини передба-

чає нову педагогічну позицію, у центрі якої вихованець з індивідуальними, психічними та фізичними особливостями. Тому до особистості педагога дошкільного навчального закладу висуваються особливі вимоги. Виходячи з цього, пріоритетним завданням підготовки у ВНЗ є формування в майбутнього спеціаліста таких професійних якостей, які забезпечують розуміння особистості та орієнтацію на розвиток і саморозвиток індивідуальності вихованця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження, що розкривають окремі сторони підготовки фахівців дошкільного профілю, висвітлено в роботах Г. Беленької, А. Харківської (формування фахової компетентності); Н. Лисенко, З. Плохій (підготовка вихователів до організації еколого-дослідницької діяльності дітей у природі); Н. Грама (теоретико-методичні засади фахової підготовки педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей) та інших. У дисертаційних дослідженнях (Т. Жаровцева, О. Пехота, Т. Танько, Г. Троцько та ін.) визначено зміст, етапи, компонентний склад професійно-педагогічної підготовки та запропоновано різні моделі її реалізації. Низка публікацій вітчизняних дослідників яскраво ілюструє, що підготовка педагога дошкільного фаху, у першу чергу, повинна відповідати вимогам сучасності, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості й вихованості майбутнього покоління. Вона має свою специфіку, ґрунтується на основних дидактичних закономірностях побудови процесу фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

У цьому дослідженні використувалися загальнопедагогічні теорії П. Атутова, Ю. Бабанського, С. Гончаренка, С. Батишева, М. Данило-

ва, І. Зязюна, В. Краєвського, Н. Ничкало, Т. Ільїної, М. Скаткіна, Г. Щукіної, психологічні теорії П. Анохіна, І. Бежа, Л. Виготського, В. Давидова, П. Гальперіна, Е. Клімова, Н. Кузьміної, Г. Костюка, Е. Мілерян, З. Решетової, Л. Рубінштейна, Н. Талізної та інших.

Сучасні праці розкривають різні аспекти підготовки студентів дошкільних факультетів до роботи з дітьми в ДНЗ. Зокрема, маємо на увазі підготовку студентів до естетичного виховання дошкільників засобами українського народного декоративного мистецтва (О. Поліщук); навчання дошкільників української мови (Т. Котик); педагогічного менеджменту (Г. Закорченна) та самоменеджменту (В. Мусієнко-Репська) у дошкільній освіті; до навчання техніки читання дітей 6–7 років (Н. Ковальова); у процесі педагогічної практики (Є. Прохорова); народознавчої роботи в дошкільному закладі (на матеріалі народної математики) (Л. Плетеницька); формування риторичної культури (В. Тарасова); виховання в дошкільників навичок здорового способу життя (В. Нестеренко); педагогічної підтримки дітей дошкільного віку (Н. Колосова); використання комп'ютерних технологій в організації пізнавальної діяльності старших дошкільників (І. Мардарова).

Виокремлення не вирішених раніше частин проблеми. Аналіз особливостей підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в сучасній педагогічній науці і практиці.

Формулювання цілей. Ціль статті полягає в аналізі особливостей сучасної професійної підготовки майбутніх вихователів.

Вклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Якісні зміни в соціальній сфері, глибокі перетворення у змісті праці вчителя-вихователя, зумовлені соціально-економічною ситуацією в країні, упровадження сучасних технологій виховання і навчання викликають неперервні зміни у професійній виховній діяльності.

Підготовка в педагогічних ВНЗ майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності набула свого розвитку наприкінці ХХ ст. та спрямована на фізичний, психічний і соціальний розвиток дітей дошкіль-

ного віку. Н. Колосова розкриває зміст готовності майбутніх вихователів до педагогічної підтримки і розуміє її як цілісне особистісне утворення, що характеризується сукупністю гуманістичних і духовно-практичних ціннісних орієнтацій, фаховою компетентністю з питань надання педагогічної підтримки дітям дошкільного віку [5].

Суттєві характеристики процесу професійного становлення вихователя ДНЗ визначаються провідною роллю розвитку особистості студента як майбутнього працівника, громадянина незалежної держави.

Оновлення соціальних процесів в Україні викликало потребу в перегляді стану наявної системи професійної підготовки вчителя-вихователя. Особливу увагу сьогодні слід зосередити на можливостях продуктивного професійного становлення майбутніх педагогів у напрямі їх підготовки до виховної роботи з дітьми дошкільного віку. За свідченням низки дослідників (А. Акімова, Є. Белозерцев, І. Дмитрик, В. Шадріков, Б. Вульф, О. Бодальов, І. Єрмаков, В. Хайруліна, В. Журавльов, Т. Полякова та ін.), випускники педагогічних ВНЗ слабко підготовлені саме до виховної роботи з дошкільнятами в сучасних умовах. Таке положення пояснюється певними причинами, серед яких належне значення приділяється духовному розвитку дитини.

Так, проаналізувавши сучасний стан виховання, зазначимо, що помітна розгубленість серед педагогів у питанні соціальних і моральних орієнтирів виховання, його пріоритетів, що негативно впливає на молоді покоління.

На важливість розробки нової ідеології виховання і виховної роботи на основі національної ідеї акцентує В. Струманський, який вважає, що саме ці питання "найрельєфніше позначають обриси майбутнього нашої держави..." [11].

Неоднозначне ставлення до проблем виховання негативно позначається на процесі професійної підготовки вчителя-вихователя, у якій продовжує домінувати тенденція першорядності фахових і другорядності педагогічних дисциплін, хоча на словах проголошується протилежне.

Отримання максимального розвивального ефекту педагогічного процесу потребує його особливої технологічної побудови, тобто створення цілісної дидактичної системи, яка ґрунтувалася б на основних положеннях теорії педагогічних систем.

Насамперед, змінюються цілі педагогічної підготовки студентів у напрямі посилення їх виховної розвивальної спрямованості. Вони поряд із засвоєнням загальношкільських цінностей і фахових знань орієнтуються на глибоке вивчення, збереження духовної, національної скарбниці, традицій, творчих здобутків народної педагогіки, народної системи виховання. І разом із тим - на виховання гуманної особистості майбутнього вихователя ДНЗ.

Значно оновлюється зміст навчально-виховної підготовки студентів з педагогічних дисциплін з опорою на сучасні теоретико-методологічні концепції особистісно-діяльнісного напрямку, національного і зарубіжного демократичного педагогічного спадщини, що дає можливість використати багатий і надзвичайно цінний виховний досвід. Передбачається ознайомлення студентів з альтернативними виховними системами, педагогічними інноваціями.

Багаторівнева підготовка спрямовується на вдосконалення й переробку нормативних курсів з педагогіки, історії педагогіки, основ педагогічної майстерності, а також елективних курсів, які вводяться у ВНЗ для задоволення освітніх, виховних і кваліфікаційних потреб особи та суспільства, ефективного використання набутого навчального досвіду, традицій, регіональних потреб. Уведення нових дисциплін, таких як "Етнопедagogіка", "Соціологія освіти", "Технологія навчально-виховного процесу", – усе це мало сприяти професійному становленню вчителя як майбутнього вихователя [4].

Відбуваються зміни й у засобах педагогічної комунікації, формах і методах педагогічної взаємодії. Головним чинником виховання виступає сама вчительська професія, яка реалізує основну потребу вихователя – можливість учити і виховувати дітей.

Нова позиція передбачає зміну статусу студента, який перетво-

рюється в суб'єкт пізнавальної діяльності за умови створення стимулюючого середовища для розвитку його здібностей, інтересів, нахилів, потреб. В освітньому процесі ВНЗ відбувається перехід від масово-репродуктивного до індивідуально-творчого підходу. У новій дидактичній системі в центр уваги ставиться самостійна робота студента, індивідуальна робота викладача зі студентом [3; 4].

Відповідно змінюється професійна позиція викладача ВНЗ, зростає рівень його професійної компетентності, усе більше уваги приділяється самоосвітній роботі. У нових умовах особистість студента формується під провідним впливом особистості і діяльності викладача, який через свою особу транслює соціальний освітній досвід.

Викладач педагогічних дисциплін має захопити студентів актуальними питаннями виховання й освіти молоді, зацікавити проблемами, які він досліджує, включити в науково-дослідницьку роботу, стимулюючи тим самим їх пошукову активність.

Професійно-педагогічна підготовка у словникових джерелах визначається як система організаційних і педагогічних заходів, що забезпечує формування в особистості професійної спрямованості, знань, умінь, навичок і професійної готовності [10, 121].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття "підготовка" розглядається як дія за значенням підготувати; запас знань, навичок, досвід і т. ін., набутий у процесі навчання, практичної діяльності.

У Педагогічному словнику термін "професійна підготовка" тлумачиться як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці за обраною професією [3, 262].

За визначенням О. Абдуліної, професійна підготовка майбутнього педагога (вихователя) – це процес формування та збагачення настанов, знань і вмінь, що необхідні майбутньому фахівцю для адекватного виконання специфічних завдань навчально-виховного процесу [1, 40].

Сьогодні підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається науковцями як багатофакторна структура, головне завдання якої полягає у набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності в діяльності [7, 101].

Щодо підготовки студентів до роботи в дошкільному закладі (на матеріалі народної математики) Л. Плетеницька зазначає, що якість професійної підготовки майбутніх вихователів значно підвищується за умови системності навчально-виховних впливів у процесі поетапного навчання: упровадження в навчальний процес ВНЗ еkleктивно-народознавчого курсу з народної математики, розробки й апробації системи підготовки студентів у ході педагогічної практики, удосконалення процесу викладання психолого-педагогічних і спеціальних дисциплін на засадах міжпредметних зв'язків [8].

Слід зазначити, що невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх вихователів є формування професійних якостей. Останні виступають одним із найважливіших чинників професійної придатності; вони не тільки побіжно характеризують певні здібності, але й органічно входять до їх структури, розвиваючись у процесі навчання й практичної діяльності. А. Маркова вважає, що професійні якості, з одного боку, є передумовою професійної діяльності, а з іншого – вони самі вдосконалюються, шліфуються в ході діяльності, будучи її новоутворенням [6].

В. Бодров трактує поняття "професійно важливі якості" так: "Уся сукупність психологічних якостей особистості, а також цілий ряд фізичних, антропометричних, фізіологічних характеристик людини, які визначають успішність навчання і реальної діяльності, отримали назву "професійно важливі якості" суб'єкта діяльності. Конкретний перелік цих якостей для кожної діяльності специфічний (за їх складом, за необхідним ступенем вираженості, за характером взаємозв'язку між ними) і визначається за результатами психологічного аналізу діяль-

ності та складання її професіограми і психограми" [6].

На думку вченого, професійно важливі якості виявляються в ролі тих внутрішніх психологічних характеристик суб'єкта, у яких відображаються зовнішні специфічні впливи факторів конкретного трудового процесу, що виступають у формі професійних вимог до особистості. Значення професійно важливих якостей в успішності освоєння та реалізації фахової діяльності визначається тим, що в них проявляються всі основні характеристики структури особистості, що визначають психологічні особливості системи діяльності: мотиваційно-потребувальні, когнітивні, психомоторні, емоційно-вольові та ін. [6, 96].

Професійно важливі якості є соціально зумовленими, формуються поступово, розвиваються на основі здібностей і забезпечують результативність та ефективність діяльності. Оскільки в якості суб'єкта діяльності можуть об'єднуватися різні здібності, то цілком доречним буде вживання цих понять у контексті професійно важливих якостей. Ми поділяємо таку позицію і вважаємо, що професійні якості та їх системи необхідно визначити як внутрішні умови, які опосередковують зовнішні впливи і вимоги діяльності. Здібності складають основу професійних якостей, адже вони забезпечують оволодіння способом та операціями діяльності за наявності необхідних і достатніх умов. Сформованість професійно важливих якостей дає змогу суб'єкту діяльності швидко та ефективно розгорнути спосіб діяльності.

Процеси реформування та модернізації, які зараз відбуваються в системі вищої педагогічної освіти, об'єктивно спрямовані на її подальший прогресивний розвиток, забезпечення потреб суспільств та держави у кваліфікованих фахівцях, що передбачає відповідні зміни у професійно-педагогічній підготовці вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку.

Система фахової підготовки майбутніх вихователів становить цілісний комплекс структурних елементів, що перебувають між собою у певних зв'язках і стосунках, взаємодіють один з одним і утворюють

цілісну єдність [4].

Отже, особливість професійного становлення майбутнього вихователя в процесі його підготовки в сучасній вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але і його особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як толерантність, комунікативність, тактовність, критичність тощо.

Зазначимо, що фактором успішності професійної діяльності виявляється сформованість, цілісність його особистості. Рівень підготовки майбутнього вихователя до роботи в різновіковій групі визначається сформованістю необхідних знань, умінь і навичок.

Головний організатор педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі – вихователь. Від нього значною мірою залежить розвиток особистості і пізнавальних процесів дошкільників, підготовленість до навчання в школі. Для успішної діяльності вихователь повинен оволодіти певною сукупністю знань, умінь, виховувати в собі позитивні особистісні якості. Для успішного здійснення педагогічної діяльності він набуває знань з дошкільної педагогіки, дитячої психології, індивідуальних психологічних характеристик, вікової фізіології, педіатрії та гігієни, правил охорони життя і зміцнення здоров'я дітей.

Одночасно йому необхідно опанувати засади, які на загальнотеоретичному рівні розкривають мету, завдання, принципи, зміст виховання і навчання дітей, а також оптимальні умови, форми, методи і засоби здійснення навчально-виховного процесу, організації ігор, інтелектуальної та фізичної праці, художньої творчості, облаштування простору життєдіяльності дітей [9].

Сучасні реалії орієнтують на спеціальну підготовку вихователя як гуманістично зорієнтованої особистості, здатної оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної діяльності, розробляти й

упроваджувати нові технології у процес навчання і виховання [9].

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Результати аналізу сучасних наукових досліджень переконливо свідчать, що для системи вищої педагогічної освіти пріоритетом стає підготовка вихователя ДНЗ, що базується на формуванні у нього світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей, професійної гнучкості.

А орієнтація сучасної вищої педагогічної освіти на формування професійно творчої особистості, фахівця інноваційного типу, який здатний реалізувати освітні стандарти, упроваджувати нові освітні технології, вимагає ефективної організації цілісної професійної підготовки в умовах вищих педагогічних навчальних закладів, оновлення змісту професійної підготовки педагогів, знаходження доцільних засобів, методів і форм його реалізації.

Питання фахової підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності знайшли відображення в багатьох дослідженнях. Разом із тим недостатньо розробленою залишається проблема підготовки майбутніх вихователів до формування різнопланових компетенцій дітей у різновіковій групі дошкільного навчального закладу, що і є перспективою подальших досліджень у цьому напрямі.

Також до перспективи подальших пошуків належать визначення структури та розроблення методології професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. *Абдуллина О. А.* Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. *Бодров В. А.* Психология профессиональной пригодности : учеб. пособ. для вузов / В. А. Бодров. – М. : ПЕР СЭ, 2001. – 511 с. – (Современное образование).

3. *Вишнякова С. М.* Профессиональное образование: словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.

4. *Дубасенюк О. А.* Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.

5. *Колосова Н. М.* Підготовка майбутніх вихователів до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Н. М. Колосова. – Ялта, 2012. – 19 с.

6. *Маркова А. К.* Формирование мотивации учения в школьном возрасте : пособ. для учителя. – М. : Просвещение, 1983. – 96 с.

7. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Беленька Г. В., Богиніч О. Л., Борисова З. Н. та ін. ; за заг. ред. І. І. Загарницької. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 310 с.

8. *Плетеницька Л. С.* Підготовка студентів до народознавчої роботи в дошкільному закладі (на матеріалі народної математики) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01 – теорія та історія педагогіки / Л. С. Плетеницька. – Одеса, 1995. – 23 с.

9. *Поніманська Т. І.* Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.

10. Словник психолого-педагогічних термінів і понять (на допомогу працівнику сільської школи) / [укл. Ю. В. Буган, В. І. Уруський]. – Тернопіль : ТОКІШПО, 2001. – 179 с.

11. *Струманський В. П.* Концептуально-структурний зміст виховання і виховної роботи в прогностичних проекціях української наукової педагогіки : [текст] / В. П. Струманський // Педагогіка і психологія : Вісник АПН України. – 1994. – № 2. – С. 124–127.

Стаття надійшла 15.05.2015 р.